

පස් මහ බැලුම්(පංච මහා විලෝකනය)		සතර පෙර නිවේනී		සතර සංග්‍රහ වස්තු සිව් සහරාවන්		චතුරාර්ය සත්‍යය (සිව් සත්‍ය)	
කාලය, දීපය, දේශය, කුලය, මව		මහල්ලෙක් ලෙඩෙක් මළකඳක් පැවිදි රුවක්		දානය ප්‍රිය වචනය අර්ථ වර්ශාව සමානාත්මතාවය		දුක්ඛ ආර්ය සත්‍ය - දුක දුක්ඛ සමුදය ආ.ස. - දුකට හේතුව දුක්ඛ නිරෝධ ආ.ස. - දුක නැති කිරීම දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිනී පටිපදා ආ.ස. - දුක නැති කිරීමේ මාර්ගය	
කුසල මූල - අලෝභ, අදෝස, අමෝහ	අකුසල මූල - ලෝභ, දෝස, මෝහ						
තෙරුවන්/ත්‍රිවිධ රත්නය	සතර මහා භූත	සතර අගනිය	සතර බ්‍රහ්ම විහරණ/ සිව් බ්‍රහ්ම විහරණ/ වතු අප්පමඤ්ඤා		සිව්පසය	අටලෝ දහම/ අෂ්ට ලෝක ධර්ම	
බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ	පයච්චි ආපෝ තේජෝ වායෝ	ඡන්දය ද්වේශය භය මෝහය	මත්තේතා , කරුණා මුදිතා , උපේක්ඛා		විවර පිණ්ඩපාත සේනාසන ගිලානපච්චය	ලාභ, අලාභ, යස, අයස, නින්දා, ප්‍රශංසා, සැප, දුක	
ත්‍රිලක්ෂණය	අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම						
ත්‍රිශික්ෂාව	පංච නිවරණ - සිත කිලිටි කරන අකුසල් සිතිවිලි						
ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා	1.කාමච්ඡන්ද - කාම වස්තු කෙරෙහි ආශාව (වර්ණ එක්කල ජලය) → ණයගැතියකු ණයහිමියාට බැඳී සිටින්නා සේ කාමච්ඡන්දය ඇත්තාද වහලෙකු මෙන් ඊට යටත් වන බව සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රයේ දැක්වේ						
ත්‍රිවිධ චෛත්‍ය	2.වායාපාද - සිතේ පවතින තරඟව (රත්වී බුබුළු නගන ජලය)						
ශාරීරික, පාරිභෝගික, උද්දේශික	3.ථිතමිද්ධ - සිතෙහි කයෙහි නිදිමන බව,උදාසීන බව (පාසි බැඳුණු ජලය)						
තුන්තරා බෝධිය	4.උද්ධච්ච කුක්කුච්ච - සිතේ නොසන්සුන්බව,කළ නොකළ දේ පිළිබඳ පසුතැවිල්ල (කැළඹුණු ජලය) → සිර ගෙයක දුක් විඳින්නකු ලෙස...(සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රය)						
බුදු, පසේ බුදු, මහ රහත්	5.විචිකිච්ඡාව - බුද්ධාදී අටතැන්හි සැකය (බොර ජලය) → වනයක අතරමං වුවකු ලෙස... (සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රය)						
ත්‍රිවිධ තෘෂ්ණාව							
කාම තණ්හා - පස්කම්සැප විදීමට ඇති කැමැත්ත	භව තණ්හා - නැවත නැවතත් උපදිමින් පස්කම් සැප විදීමට ඇති කැමැත්ත	විභව තණ්හා - නැවත උපතක් නැත,භැකිතාක් මෙලොවදීම සැප විඳිමි යන ආශාව					ග්‍රද්ධාවේ ප්‍රභේද 2කි 1.අමුලිකා ග්‍ර. - පදනමකින් තොරය 2.ආකාරවතී ග්‍ර. - කරුණු දැන ඇතිවන ග්‍රද්ධාවයි ❖ තෙරුවන් පිළිබඳ කරුණු දැන ඇතිකරගන්නා පැහැදීම - අවේච්චජපසාදය / ආකාරවතී ග්‍රද්ධාව
පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය - පඤ්ච කාම වස්තු	පඤ්චස්කන්ධය	පද්ම උපමාව අනුව ත්‍රිවිධ පුද්ගලයන්					
වක්ඛු (ඇස) - රූප සෝත (කන) - ශබ්ද සාන (නාසය) - ගන්ධ ජීව්හා (දිව) - රස කාය (ශරීරය) - ස්පර්ශ	රූප වේදනා සංකල්ප සංඛාර විඤ්ඤාණ	උත්තම පෞරුෂ ඇත්තන් මධ්‍යම පෞරුෂ ඇත්තන් අවම පෞරුෂ ඇත්තන්					
තුන් දොර - සිත, කය, වචනය	කර්මයේ ප්‍රභේද						
තිදොරින් වන අකුසල කර්ම 10කි.	විපාක දෙන කාලය අනුව						
සතුන් මැරීම සොරකම වැරදිකාම සේවනය	දිවිය ධම්මවේදනීය - මෙලොවදීම විපාක දේ උපපජ්ජවේදනීය - ඊළඟ ආත්මයේදී විපාක දේ අපරාපරියවේදනීය - දෙවන ආත්මයෙන් පසුව... අභෝසි කර්ම - විපාක නොදී අභෝසි වේ						
බොරු කීම කේලාම් කීම පරුෂවචන කීම හිස් වචන කීම	විපාක දෙන ආකාරය/පිළිවෙල අනුව						
දැඩි ලෝභය (අභිධ්‍යාව) තරඟව (වායාපාදය) වැරදි දැක්ම (මිත්‍යාදෘෂ්ටිය)	ගරුක - බලසම්පන්න කුසලාකුසල කර්ම ආසන්න - මරණාසන්න මොහොතේ කරන ලද හෝ සිහිකරන ලද කර්ම ආවිණ්ණ - පුරුද්දක් ලෙස කරන ලද හෝ නිතර නිතර සිහිකරන ලද කර්ම කටත්තා කර්ම - අසම්පූර්ණ කුසලාකුසල කර්ම						
			කර්මයේ බලපෑම වෙනස්කරන සාධක (යහපත් කරන ලද සාධක)				
			ගති සම්පත්ති -සැපවත් තැනක ඉපදීම උපධි ස. - උසස් රූප ශෝභාවක් හිමිවීම කාල ස. - සෞභාග්‍යවත් කාලයක ඉපදීම ප්‍රයෝග ස. - ප්‍රඥාව හා උත්සාහය				

<p>භාවනාව කොටස් 2කි :- සමථ, විදර්ශනා</p> <p>භාවනාවට යොමු වන්නෙක් ඉටුකරගත යුතු පූර්ව අවශ්‍යතා 5කි.</p> <p>1.කල්‍යාණ මිත්‍ර ආශ්‍රය</p> <p>2.සිල්වත්ඛව</p> <p>3.ධර්ම ශ්‍රවණය</p> <p>4.චිරියය</p> <p>5.ප්‍රඥාව</p>	<p>සමථ භාවනාව (කම්මට්ඨාන,සමාධි,චිත්ත)</p> <p>කෙලෙස්(නීවරණ) යටපත් කරයි</p> <p>සිත එකඟ කරයි</p> <p>පඤ්ච අභිඤා,අජ්ඣ සමාපත්ති ලබාගත හැක</p> <p>සමාධි භාවනාවට යොමුවන්නෙකු තුළ තිබිය යුතු ගුණාංග 3කි</p> <p>I. ඉන්ද්‍රිය සංවරය</p> <p>II. සති සම්පජ්ඤා(සියලු ක්‍රියාවල සිතියෙන් යුක්තවීම)</p> <p>III. සන්තුට්ඨිතා (ලද දෙයින් සතුටු වීම)</p> <p>*.සමථ භාවනාවටයොදාගත හැකි කමටහන් 40කි.</p> <p>*.කමටහන් ලබා දීමේදී සලකාබලන පුද්ගල වර්ග 6කි:-</p> <table><tr><td>රාග</td><td>සද්ධා</td></tr><tr><td>දෝස</td><td>බුද්ධි</td></tr><tr><td>මෝහ</td><td>චිතර්ක</td></tr></table>	රාග	සද්ධා	දෝස	බුද්ධි	මෝහ	චිතර්ක	<p>නිබද්ධ වාරිකා: අසරණ වූ පිරිස් සොයා වැඩම කොට අවශ්‍ය උපකාර කිරීම</p> <p>හිලනුන්ට උපකාර කළ අවස්ථා</p> <p>පුතිගතතිස්ස තෙරුන්ට, උදරාබාධයකින් පෙලුණු භික්ෂුවකට, මහා කාශ්‍යප භිමියන්ට, මුගලන් භිමියන්ට උපස්ථාන කිරීම</p> <p>අසරණයන්ට සරණවීම</p> <p>සෝපාක, රජ්ජුමාලා, ආලවක කුමාරයා, අසරණ ගොවියා, දරුවන් විසින් නොසලකාහැරි මහලු පියා, හදුවතිකා ඇතින්න</p> <p>පුරිසදම්ම සාරථී ගුණය</p> <p>අංගුලිමාල,නාලාගිරි ඇතා, ආලවක යකු, සුවිරෝම බරරෝම වැනි යක්ෂයින්</p> <p>නාදී ගුණය(අටලෝ දහමින් කම්පා නොවීම)</p> <p>වේරංජා නුවර වස් විසීම(12 වන වස)</p> <p>බිම්බිසාර.අනේපිඬු සිටුතුමා,විශාකාව වැනි අයගේ ප්‍රශංසා,ආරාම පූජා ආදිය මැදහත්ව ඉවසීම</p> <p>විංචිමානවිකාව,සුන්දරි පරිබ්‍රාජිකාව වැනි අයගේ අපහාස ඉවසීම</p>										
රාග	සද්ධා																	
දෝස	බුද්ධි																	
මෝහ	චිතර්ක																	
<p>විදර්ශනා භාවනාව (විපස්සනා, ත්‍රිලක්ෂණ, ප්‍රඥා)</p> <ul style="list-style-type: none">• කෙලෙස් මූලිනුපුටා දමයි.• චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධකරගත හැකිය	<p>පාරමිතා (බුද්ධ කාරක ධර්ම) - පාරමිතා පිරිය යුත්තේ තණ්හාව,මානස,මිත්‍යා දෘෂ්ටියෙන් තොරව හා කරුණාවෙන්, ප්‍රඥාවෙන් යුතුවය.</p> <table><tr><td><p>1.දාන - වෙස්සන්තර/සිව්/සස</p><p>2.සිල - සිල විමංසා</p><p>3.නෙක්ඛම්ම - මබාදේව</p><p>4.ප්‍රඥා - උම්මග්ග</p><p>5.වීර්ය - වණ්ණපථ</p><p>6.බන්ති(ඉවසීම) - ක්ෂාන්තිවාදී</p><p>7.සත්‍ය - වට්ටක</p><p>8.අධිෂ්ඨාන - තේමිය</p><p>9.මෙත්තා - මහාකපි,මසමානවක</p><p>10.උපේක්ඛා - ලෝමහංස</p></td><td><p>ප්‍රඥාව දියුණු කරගන්නා ක්‍රම 3කි</p><p>1.චිත්තාමය - සිතීමෙන්</p><p>2.සුත්තමය - සවන් දීමෙන්, පොත් කියවීමෙන්</p><p>3.භාවනාමය</p></td><td><p>පූජා බුද්ධියෙන් දන් දීම - තමන්ට වඩා උසස් ගුණධර්ම සහිත අයට දන් දීම</p><p>අනුග්‍රහ බුද්ධියෙන් දන් දීම - අසරණ වූවන්ට අනුකම්පාවෙන් , කරුණාවෙන් දන් දීම</p></td></tr><tr><td colspan="3"><p>තෙවැදෑරුම් වීර්යය</p><p>1.ආරම්භ ධාතු - කාර්යය ආරම්භ කිරීමේදී...</p><p>2.නික්කම ධාතු - ඉදිරිපත්වීමේදී..</p><p>3.පරක්කම ධාතු - නිරතවීමේදී ඇතිකරගත යුතු වීර්යය</p></td></tr><tr><td colspan="3"><p>සීලය :- කය, වචනය දෙකෙහි සංවර බව (කයෙන් සිදුවන වැරදි 3න්, වචනයෙන් සිදුවන වැරදි 4න් වැළකීම හා නිවැරදි දිවිපැවැත්ම)</p><p>සිරිත් / සමාදාන / කළයුතු දේ</p><p>විරිත් / විරමණ / නොකළයුතු දේ</p></td></tr></table>	<p>1.දාන - වෙස්සන්තර/සිව්/සස</p> <p>2.සිල - සිල විමංසා</p> <p>3.නෙක්ඛම්ම - මබාදේව</p> <p>4.ප්‍රඥා - උම්මග්ග</p> <p>5.වීර්ය - වණ්ණපථ</p> <p>6.බන්ති(ඉවසීම) - ක්ෂාන්තිවාදී</p> <p>7.සත්‍ය - වට්ටක</p> <p>8.අධිෂ්ඨාන - තේමිය</p> <p>9.මෙත්තා - මහාකපි,මසමානවක</p> <p>10.උපේක්ඛා - ලෝමහංස</p>	<p>ප්‍රඥාව දියුණු කරගන්නා ක්‍රම 3කි</p> <p>1.චිත්තාමය - සිතීමෙන්</p> <p>2.සුත්තමය - සවන් දීමෙන්, පොත් කියවීමෙන්</p> <p>3.භාවනාමය</p>	<p>පූජා බුද්ධියෙන් දන් දීම - තමන්ට වඩා උසස් ගුණධර්ම සහිත අයට දන් දීම</p> <p>අනුග්‍රහ බුද්ධියෙන් දන් දීම - අසරණ වූවන්ට අනුකම්පාවෙන් , කරුණාවෙන් දන් දීම</p>	<p>තෙවැදෑරුම් වීර්යය</p> <p>1.ආරම්භ ධාතු - කාර්යය ආරම්භ කිරීමේදී...</p> <p>2.නික්කම ධාතු - ඉදිරිපත්වීමේදී..</p> <p>3.පරක්කම ධාතු - නිරතවීමේදී ඇතිකරගත යුතු වීර්යය</p>			<p>සීලය :- කය, වචනය දෙකෙහි සංවර බව (කයෙන් සිදුවන වැරදි 3න්, වචනයෙන් සිදුවන වැරදි 4න් වැළකීම හා නිවැරදි දිවිපැවැත්ම)</p> <p>සිරිත් / සමාදාන / කළයුතු දේ</p> <p>විරිත් / විරමණ / නොකළයුතු දේ</p>			<p>සිල් රැකීමේ ආනිසංස 5කි.</p> <p>1.මහත්වූ භෝග සම්පත් අත්කර ගැනීම</p> <p>2.කීර්තිය පැතිරීම</p> <p>3.ඕනෑම පිරිසක් මැද නිර්භයව එළඹීමට හැකිවීම</p> <p>4.සිහිමුලා නොවී කලුරිය කිරීම</p> <p>5.මරණින් මතු සුගතියේ උපත ලැබීම</p>	<p>සිභාලෝවාද සූත්‍රයේ සදහන් භෝග විනාශයට හේතු 6කි.</p> <table><tr><td>1.මද්‍යසාර භාවිතය</td><td>4.සුදුව</td></tr><tr><td>2.අවේලාවන්හි මංමාවත්වල සැරිසැරීම</td><td>5.පවිටු මිතුරු ඇසුර</td></tr><tr><td>3.නැටුම් ගැයුම් වැයුම්වලට ලොල් බව</td><td>6. අලසව කල් ගෙවීම</td></tr></table>	1.මද්‍යසාර භාවිතය	4.සුදුව	2.අවේලාවන්හි මංමාවත්වල සැරිසැරීම	5.පවිටු මිතුරු ඇසුර	3.නැටුම් ගැයුම් වැයුම්වලට ලොල් බව	6. අලසව කල් ගෙවීම
<p>1.දාන - වෙස්සන්තර/සිව්/සස</p> <p>2.සිල - සිල විමංසා</p> <p>3.නෙක්ඛම්ම - මබාදේව</p> <p>4.ප්‍රඥා - උම්මග්ග</p> <p>5.වීර්ය - වණ්ණපථ</p> <p>6.බන්ති(ඉවසීම) - ක්ෂාන්තිවාදී</p> <p>7.සත්‍ය - වට්ටක</p> <p>8.අධිෂ්ඨාන - තේමිය</p> <p>9.මෙත්තා - මහාකපි,මසමානවක</p> <p>10.උපේක්ඛා - ලෝමහංස</p>	<p>ප්‍රඥාව දියුණු කරගන්නා ක්‍රම 3කි</p> <p>1.චිත්තාමය - සිතීමෙන්</p> <p>2.සුත්තමය - සවන් දීමෙන්, පොත් කියවීමෙන්</p> <p>3.භාවනාමය</p>	<p>පූජා බුද්ධියෙන් දන් දීම - තමන්ට වඩා උසස් ගුණධර්ම සහිත අයට දන් දීම</p> <p>අනුග්‍රහ බුද්ධියෙන් දන් දීම - අසරණ වූවන්ට අනුකම්පාවෙන් , කරුණාවෙන් දන් දීම</p>																
<p>තෙවැදෑරුම් වීර්යය</p> <p>1.ආරම්භ ධාතු - කාර්යය ආරම්භ කිරීමේදී...</p> <p>2.නික්කම ධාතු - ඉදිරිපත්වීමේදී..</p> <p>3.පරක්කම ධාතු - නිරතවීමේදී ඇතිකරගත යුතු වීර්යය</p>																		
<p>සීලය :- කය, වචනය දෙකෙහි සංවර බව (කයෙන් සිදුවන වැරදි 3න්, වචනයෙන් සිදුවන වැරදි 4න් වැළකීම හා නිවැරදි දිවිපැවැත්ම)</p> <p>සිරිත් / සමාදාන / කළයුතු දේ</p> <p>විරිත් / විරමණ / නොකළයුතු දේ</p>																		
1.මද්‍යසාර භාවිතය	4.සුදුව																	
2.අවේලාවන්හි මංමාවත්වල සැරිසැරීම	5.පවිටු මිතුරු ඇසුර																	
3.නැටුම් ගැයුම් වැයුම්වලට ලොල් බව	6. අලසව කල් ගෙවීම																	

2

දම්සක් පැවතුම් සූත්‍රය/ධම්මවක්කපවත්තන සූත්‍රය

*. ඇසළ පොහෝ දිනක,බරණැස ඉසිපතනයේදී, පස්වග තවුසන්හට දේශනා කළ සේක

*. වතුරායී සත්‍ය අන්තර්ගත වේ

1. දුක්ඛ ආර්යය සත්‍යය - දුක

සසර උපදින සියලු සත්ත්වයින්ට ඉපදීම(ජාති), වයසට යාම(ජරා), ලෙඩවීම(ව්‍යාධි), මරණය, ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීම, අප්‍රියයන් හා එක් වීම, කැමති දේ නොලැබීම යනාදී දුක්වලට මුහුණ දීමට සිදුවේ.

2. දුක්ඛ සමුදය ආර්යය සත්‍යය - දුකට හේතුව

සසර දුකට ප්‍රධාන හේතුව තෘෂ්ණාවයි.එය කාම තණ්හා,භව තණ්හා, විභව තණ්හා ලෙස තුන් ආකාර වේ.

3. දුක්ඛ නිරෝධ ආර්යය සත්‍යය - දුක නැති කිරීම

සසර දුකට හේතුව වන තෘෂ්ණාව නැති කිරීම

4. දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී පටිපදා ආර්යය සත්‍යය - දුක නැති කිරීමේ මාර්ගය

දුකින් මිදීමේ මාර්ගය / මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව / ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය :

ප්‍රඥා	{	I. සම්මා දිට්ඨි	: කුසලය හා අකුසලය පිළිබඳ නිවැරදි දැක්ම	නොකළ යුතු වෙළඳාම් 5කි
		II. සම්මා සංකප්ප	: පස්කම් සැපතින් නික්මීමේ, ද්වේශ නොකිරීමේ හා භිංසා නොකිරීමේ සංකල්පනාව	
		III. සම්මා වාචා	: බොරු කීම, කේලාම් කීම, හිස් වචන කීම, රළු වචන කීම යන වචනයෙන් සිදුවන අකුසලයන්ගෙන් වෙන්වීම	
		IV. සම්මා කම්මන්ත	: ප්‍රාණඝාතය, සොරකම, වැරදි කාම සේවනයෙන් වැලකීම	
		V. සම්මා ආජීව	: නිවැරදි ජීවන වෘත්තීන්හි නිරත වීම	
සීමාධි	{	VI. සම්මා වායාම	: නූපන් අකුසල් නොඉපදවීම, උපන් අකුසල් නැති කිරීම, නූපන් කුසල් ඉපිදවීම, උපන් කුසල් වැඩි දියුණු කිරීමට දරන උත්සාහය	සත්‍ය සතිපට්ඨානය
		VII. සම්මා සති	: සතර සතිපට්ඨානයෙන් යුක්ත පැවැත්ම/ නිවැරදි සිහිය	
		VIII. සම්මා සමාධි	: ධ්‍යාන වැඩීමෙන් සිත පිරිසිදු කිරීම හා එකඟ කිරීම/ නිවැරදි මානසික එකඟතාව	
විමුක්තිය සෙවීම උදෙසා භාරතීය සමාජය අනුගමනය කළ , බුදුරදුන් ප්‍රතික්ෂේප කළ අන්තගාමී පිළිවෙත් 2 : අන්තකිලමථානුයෝගය(ශරීරයට දැඩි දුක් දීම) , කාමසුඛල්ලිකානුයෝගය(ශරීරයට අධික සැපදීම)				

ගිරිමානන්ද සූත්‍රය :- ගිරිමානන්ද හිමියන්ට දේශනා කළ සේක

*. රෝග දෙයාකාරය : කායික රෝග , මානසික රෝග	1.පින් ධාතුව කිපීමෙන්	5.සෘතු විපර්යාස නිසා
*. කායික රෝග රාශියක් මෙහි අන්තර්ගතවේ	2.සෙම් ධාතුව කිපීමෙන්	6.වැරදි කායික ක්‍රියාකාරකම් නිසා
*. රෝග වැළඳීමට හේතුවන කරුණු 8ක් සඳහන් වේ	3.වාතය කිපීමෙන්	7.අනුන්ගේ උපක්‍රම නිසා
	4.වා,පින්,සෙම් යන තුන්දොස් කිපීමෙන්	8.කර්ම විපාක අනුව

සිභාලෝවාද සූත්‍රය :- සදිසාවන්ට නමස්කාර කරමින් සිටි සිභාල නම් තරුණයාට දේශනා කළ සේක

*. සදිසා නමස්කාරය අන්තර්ගතවේ	1.නැගෙනහිර - දෙමව්පියන් හා දරුවන්	4.උතුර - හිතමිතුරන්
*. යුතුකම් 61ක් ඇතුළත් වේ	2.දකුණ - ගුරුවරුන් හා ශිෂ්‍යයින්	5.යට දිසාව - සේව්‍යයා හා සේවකයන්
*.හෝග විනාශයට හේතු 6ක් ද අන්තර්ගත වේ	3.බටහිර - ස්වාමියා හා බිරිඳ	6.උඩ දිසාව - ගිහියන් හා පැවිදි උතුමන්

වාග්සපථ්‍ය සූත්‍රය :- කක්කරපත්ත ගමේදී වාග්සපථ්‍ය වංශික “දීඝජානු” කෝලිය පුත්‍රයාට දේශනා කළ සේක

*. මෙලොව දියුණුවට හේතුවන කරුණු 4ක්ද පරලොව දියුණුවට හේතුවන කරුණු 4ක් ද ඇතුළත් වේ	ධාර්මික රැකියා 6 කි කෘෂිකර්මය වෙළෙඳාම ගවයන් රැක බලා ගැනීම ආරක්ෂක සේවාව රාජ්‍ය සේවය වෙනත් ශිල්ප කර්මාන්ත	
1.උට්ඨාන සම්පදා : උත්සාහයෙන්,දැනේ මහත්සියෙන්,දහඩිය හෙලා,ධාර්මිකව ධනය ඉපයිය යුතුය	අධාර්මික වෙළෙඳාම් ක්‍රම 3 : තුලා කුට(හොරට කිරීම), මාන කුට (හොරට මැනීම) . කංස කුට (බාල දේ විකිණීම)	
2.ආරක්ක සම්පදා : ධාර්මිකව උපයාගත් ධනය රැකගත යුතුය		
3.කළ්‍යාණ මිත්තනා : සද්ධා,සීල,ත්‍යාග,ප්‍රඥා යනාදී උසස් ගුණධර්ම සහිත මිතුරන් ඇසුරු කිරීම		
4.සමච්චිකතා : අය වැය මනාව පාලනය කිරීම		

ධනය විනාශ විය හැකි ක්‍රම 4කි

- 1.රජයට අයත් වීම
- 2.ගින්නෙන්,ජලයෙන් විනාශ වීම
- 3.සොරුන් පැහැර ගැනීම
- 4.ප්‍රිය නොකරන්නන්ට අයත්වීම

<p>මහා මංගල සූත්‍රය : සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයේදී, මංගල කරුණු කවරේදැයි විමසීමට පැමිණි දෙවියන් හට දේශනා කළ සේක</p> <p>*. කරුණු 38ක් අන්තර්ගතය</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. අනුවණයින් ඇසුරු නොකිරීම 2. නුවණැත්තන් ඇසුරු කිරීම 3. පිදිය යුත්තන් පිදීම 4. සුදුසු පෙදෙසක වාසය කිරීම 5. පෙර කරන ලද පින් ඇති බව 6. සිලයාදී ගුණ ධර්මයන්හි පිහිටීම 7. බොහෝ ඇසු පිරු තැන් ඇති බව 8. ශිල්ප ශාස්ත්‍ර ප්‍රගුණ බව 9. විනය ගරුක බව 10. හික්මීම 11. ප්‍රිය වචන කතා කිරීම 12. මව්පියන්ට සැලකීම 13. අඹුදරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීම 14. නිවැරදි කාය කර්මවල නියැලීම 15. දන් දීම 16. ධර්මානුකූලව හැසිරීම 17. නැයන්ට සංග්‍රහ කිරීම 18. නිවැරදි ජීවන වෘත්තියක යෙදීම 19. පාපයෙහි නොඇලීම 20. මත්පැනින් වැළකීම 21. කුසල් දහම්හි පමා නොවීම 22. ගරුකළ යුත්තන්ට ගරු කිරීම 23. යටහත් පහත් බව 24. ලද දෙයින් සතුටු වීම 25. කළගුණ සැලකීම 26. සුදුසු කාලයෙහි දහම් ඇසීම 27. ඉවසීම 28. උත්තමයන්ගේ අවවාද පිළිගැනීම 29. ශ්‍රමණයන් වහන්සේලා දැකීම 30. සුදුසු කල ධර්ම සාකච්ඡා කිරීම 31. තපස 32. ඉන්ම වර්ශාව 33. ආර්ය සත්‍ය දැකීම 34. නිවන් අවබෝධ කරගැනීම 35. අටලෝ දහමින් කම්පා නොවීම 36. ශෝක රහිත බව 37. කෙලෙස් නැති බව 38. බිය නැති බව 	<p>පරාභව සූත්‍රය : පුද්ගලයාගේ පිරිහීමට හේතුවන කරුණු විමසූ දෙවියකු හට දේශනා කළ සේක</p> <p>*. කරුණු 18ක් (ගාථා 12ක් තුළ) ඇතුළත් වේ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ධර්මයට අකමැති වීම 2. අසත්පුරුෂයන්ට ප්‍රිය වීම 3. සත්පුරුෂයන්ට ප්‍රිය නොවීම 4. අසත්පුරුෂ ධර්මයට ප්‍රිය වීම 5. නිතර නිදන සුලු බව 6. කතාවෙන් දවස ගෙවීම 7. උත්සාහයෙන් තොර වීම 8. අලසකම 9. ක්‍රෝධ කරන බව 10. හැකියාව තිබියදීත් මහලු මව්පියන්ට නොසැලකීම 11. බමුණන්, පැවිද්දන්, තවුසන් බොරුවෙන් රැවටීම 12. බොහෝ ධනය, ආහාර ඇතත් තනිව භුක්ති විදීම 13. ජාතිය, ධනය පිළිබඳ මානසයෙන් තම නැයන් පහත් කොට සැලකීම 14. සුරාවට, සුදුවට, ස්ත්‍රීන්ට ලොල්ව ධනය විනාශ කිරීම 15. පර අඹුවන් කරා යාම 16. තමාට වඩා ලාබාල තරුණියක් විවාහ කරගෙන, ඇය රැකීමට වෙහෙසීම 17. රසයට ගිවිසුම් තැනැත්තකු ප්‍රධානියෙකු වීම 18. උසස් කුලයක උපන්, ධනයෙන් හීන, වස්තු තණ්හාව ඇති අයකු රජකම පැතීම 	<p>කාලාම සූත්‍රය : කේසපුත්ත වාසී කාලාම වැසියන්ට දේශනා කළ සේක</p> <p>යමක් පිළිගැනීමේදී එකහෙලා නොපිළිගත යුතු කරුණු 10කි</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ආරංචියකින් 2. පරම්පරාවෙන් පැවතෙන නිසා 3. කටකතා මගින් 4. ඉගැන්වීම සමග ගැලපෙන නිසා 5. තර්කානුකූල නිසා 6. න්‍යායානුකූල නිසා 7. මතුපිට ස්වරූපය අනුව 8. තම දැක්ම අනුව සැසඳෙන නිසා 9. සුදුසු බව පෙනෙන නිසා 10. ගුරුවරයා පවසන නිසා.....නොපිළිගත යුතුය <p>යමක් පිළිගැනීමේදී සලකා බැලිය යුතු කරුණු 4කි</p> <p>යම් ක්‍රියාවක්,</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. කුසල්ද අකුසල්ද 2. නිවැරදිද වැරදිද 3. නුවණැත්තන් ගරහයීද පසසයීද 4. අනුගමනය කරන්නාට යහපතක්වේද අයහපතක්වේද.....
<p>පංච බලි</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. අත්ථි බලි - ආගන්තුක සත්කාරය 2. ඥාති බලි - ඥාතීන්ට සැලකීම 3. පුබ්බජේත බලි - මියගිය ඥාතීන්ට යුතුකම් ඉටු කිරීම 4. රාජ බලි - රජයට බදු ගෙවීම 5. දේවතා බලි - දෙවියන්ට පින් දීම 	<p>චූල්ලකම්මවිභංග සූත්‍රය : තෝදෙය්‍ය පුත්‍ර සුභ මානවකයාට දේශනා කරන ලදී</p> <p>*. කර්මය අනුව පුද්ගලයන් අතර විසමතා 14 ක් දක්නට ලැබෙන ආකාරය මෙහි සඳහන් වේ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. සතුන් මරන්නා - අල්පායුෂ වේ 2. සතුන් නොමරන්නා - දීර්ඝායුෂ වීදී 3. සතුන්ට හිංසාකරන්නා - ආබාධ සහිතව උපදී 4. සතුන්ට හිංසා නොකරන්නා - නිරෝගීව උපදී 5. ද්වේශයෙන් සිටින්නා - විරූපීව උපදී 6. ද්වේශ නොකරන්නා - රුමත්ව උපදී 7. අන් අයට ඊර්ෂ්‍යා කරන්නා - අල්පේශාකාය වේ 8. ඊර්ෂ්‍යා නොකරන්නා - මහේශාකාය වේ 9. දන් නොදෙන්නා - දුෂ්පත්ව උපදී 10. දන් දෙන්නා - පොහොසත්ව උපදී 11. අධික මානසයෙන් යුතු අය - පහත් කුලවල උපදී 12. මානසයෙන් තොර අය - උසස් කුලවල උපදී 13. කුසල් අකුසල් පිළිබඳව නොවිමසන්නා - ප්‍රඥාව අඩුව උපදී 14. කුසල් අකුසල් (ධර්මය) විමසන්නා - ප්‍රඥාවන්ත වේ 	<p>අණන සූත්‍රය : අනේපිඬු සිටුතුමා හට දේශනා කළ සේක</p> <p>*. ගිහියන් විසින් උපදවාගත යුතු සැප 4ක් (චතුර්විධ සැප) අන්තර්ගතය</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. අත්ථි සුබය : උත්සහයෙන්, දැනේ මහන්සියෙන්, දහඩිය හෙලා, ධාර්මිකව උපයාගත් ධනයක් ඇත යන සතුට 2. හෝග සුබය : ධාර්මිකව උපයාගත් ධනය පරිභෝග කිරීමෙන් ලබන සතුට 3. අණන සුබය : කිසිවකුට ණය නැතැයි යන සතුට 4. අනවජ්ජ සුබය : නිවැරදි කාය, වච්චි, මනෝ කර්මයෙන් යුක්ත වෙමිසිය යන සතුට <p>හද්දාලි සූත්‍රය : ආහාරයෙහි ප්‍රමාණය දැන අනුභව කිරීම (ආහාරෙ මත්ඤ්ඤතා) නිසා ලැබෙන ප්‍රතිඵල 5කි.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. රෝගාබාධ අඩුවීම 2. නිද්‍රාව 3. සැහැල්ලු පැවැත්ම 4. කාය බලය 5. සුවපහසු පැවැත්ම
<p>පත්තකම්ම සූත්‍රය : අනේපිඬු සිටුතුමා හට දේශනා කළ සේක</p> <p>*. උත්සාහයෙන්, දැනේ මහන්සියෙන්, දහඩිය හෙලා ධාර්මිකව උපයන ධනය පරිභෝග කළ යුතු ආකාර 4ක් ඇතුළත් වේ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. තමාගේද, මව්පියන්ගේද, අඹු දරුවන්ගේද, සේවකයන්ගේද සැපත හා යහපත වෙනුවෙන් යෙදවීම 2. උත්සාහයෙන්, දැනේ මහන්සියෙන්, දහඩිය හෙලා ධාර්මිකව උපයන ධනය විනාශ වීමට නොදී රැක ගත යුතුය (ගින්නෙන්, ජලයෙන්, සොරුන්ගෙන්,...) 3. පංච බලි නම් යුතුකම් ඉටුකළ යුතුය 4. ධාර්මිකව ඉපයූ ධනයෙන් පැවිදි උතුමන්ට දානාදියෙන් සංග්‍රහ කළ යුතුය 		

<p>බෞද්ධ රාජ්‍ය පාලන මූලධර්ම</p> <ol style="list-style-type: none">1. දස සක්විතිවත්2. සප්ත අපරිභානීය ධර්ම3. දස රාජ ධර්මය4. සතර අගතියෙන් තොර වීම5. සිව් බල විහරණ6. සතර සංග්‍රහ වස්තු7. පංචසීල ප්‍රතිපත්තිය	<p>දස සක්විතිවත්</p> <p>✓ දීඝ නිකායේ වක්කවත්ති සිහනාද සූත්‍රයේ මෙම කරුණු අන්තර්ගත වේ</p> <p>✓ එහි සඳහන් ප්‍රවාදයට අනුව දල්හනේමී නම් වූ දැහැමි රජු තම සුත්‍රයාට මේ කරුණු පිළිබඳව පවසා ඇත</p> <div><div><ol style="list-style-type: none">1. අඹු දරුවන් ඇතුළු රජ පවුලේ පිරිසට2. රට රකින බල සෙනගට3. රාජ්‍ය සේවයේ නියුතු ක්ෂත්‍රීය පිරිසට4. කෘෂිකර්මය ආදී නිශ්පාදන කටයුතුවල යෙදෙන බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතීන්ට5. කුඩාගම්වල වැසියන්ට හා ජනපද වාසීන්ට6. ජනයාගේ සඳාචාර සංවර්ධනයට මගපෙන්වන ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ පිරිසට7. තිරිසනුන්ට හා පක්ෂීන්ට</div><div>ධාර්මික රැකවරණය සැලසීම</div></div> <ol style="list-style-type: none">8. රටේ අධාර්මික ක්‍රියා ඇති නොවන සේ ක්‍රියා කිරීම9. දිළිඳු ජනයාට ධනය දීම10. සිල්වත්, ගුණවත්, වියත් මහණ බමුණන්ගේ අවවාද ලබා ගනිමින් රට පාලනය කිරීම <p>දස සක්විතිවත්වල අන්තර්ගත වැදගත් කරුණු</p> <ol style="list-style-type: none">I. ධාර්මිකව රාජ්‍ය පාලනයII. මිනිස් තිරිසන් සෑම කොටසකටම ආරක්ෂාව ලබා දීමIII. නීති විරෝධී අධාර්මික ක්‍රියා වැළැක්වීමIV. සුදුසු පුද්ගලයන්ගෙන් උපදෙස් ලබා ගැනීම		
<p>දස රාජ ධර්මය</p> <ol style="list-style-type: none">1. දානය - රට වැසියාගේ ආර්ථික සුරක්ෂිතතාව උදෙසා ප්‍රාග්ධනය / යටිතල පහසුකම් සැපයීම2. සීලය - කායික හා වාචසික සංවරයෙන් යුක්ත වීම3. පරිත්‍යාගය - රටවැසියාගේ යහපත සඳහා තම කාලය, ශ්‍රමය, ධනය, සුවපහසුව කැප කිරීම4. සෘජු බව - සතර අගතියෙන් තොරව සාධාරණව, අවංකව ක්‍රියා කිරීම5. මෘදු බව - මොලොක් වූ හදවතින් ජනතාවගේ දුක හැඳින කිරීම6. තපස - පසිඳුරන් පිනවීමට ගිජු නොවීම7. අක්‍රෝධය - ක්‍රෝධයෙන්, වෛරයෙන් තොර වීම8. අවිහිංසාව - හිංසාවෙන් තොරව රට පාලනය කිරීම9. ඉවසීම - දුරදිග බලා ඉවසිලිවත්තව ක්‍රියා කිරීම10. අවිරෝධතාව - විවිධ මත දරන්නන් සමග නොගැටී, මධ්‍යස්ථව ක්‍රියා කිරීම	<p>සප්ත අපරිභානීය ධර්ම : බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වජ්ජී රජදරුවන්ට ඉගැන්වූ පාලන ක්‍රමයකි</p> <div><div><ol style="list-style-type: none">1. නිතර රැස්වීම2. සමගිව රැස්වී, සමගිව සාකච්ඡා කොට සමගිව විසිර යාම3. පෙර නොපැනවූ නීති නොපැනවීම, පනවන ලද නීති ආරක්ෂා කිරීම4. වැඩිහිටියන්ට ගරු කිරීම5. කාන්තාවන්ට ආරක්ෂාව සැලසීම6. වජ්ජී රාජ්‍ය තුළ හා පිටත පූජනීය ස්ථාන ආරක්ෂා කිරීම7. තම රාජ්‍යට පැමිණි හා පැමිණෙන පූජනීය උතුමන්ට පහසුකම් සැලසීම</div><div>බුද්ධකාලීන භාරතයේ පැවති පාලන ක්‍රම 2 කි</div><div><ol style="list-style-type: none">1. රාජාණ්ඩු ක්‍රමය2. සමුහාණ්ඩු පාලනය / ගණනන්ත්‍ර පාලනය උදා: වජ්ජී රජ දරුවන්</div></div> <p>සප්ත අපරිභානීය ධර්ම වල ඇතුළත්, දස සක්විතිවත්වල අන්තර්ගත නොවන වැදගත් ප්‍රතිපත්ති කීපයකි</p> <ol style="list-style-type: none">I. නීතිය ආරක්ෂා කළ යුතුයII. රාජ්‍ය පාලකයින් සමගිව ක්‍රියා කළ යුතුයIII. කාන්තාවන්ට ආරක්ෂාව සැලසීමIV. පූජනීය ස්ථාන රැකගැනීම හා පූජනීය උතුමන්ට පහසුකම් සැලසීම		
<p>❖ සතර සංග්‍රහ වස්තු</p> <ol style="list-style-type: none">I. දානය - ...II. ප්‍රිය වචනය - වචනයෙන් සිදුවන වැරදි 4න් තොරව කතාබස් කිරීමIII. අර්ථවේදී - අන් අයගේ යහපත හා දියුණුව පිණිස කටයුතු කිරීමIV. සමානාත්මතාව - ජාති, ආගම්, කුල භේද නොසලකා සම සිතින් කටයුතු කිරීම	<p>❖ සිව් බල විහරණ</p> <ol style="list-style-type: none">I. මෙන්තා - මෙත්‍රිය / භිතවත්කමII. කරුණා - දුකට පත් ජනයා දුකින් මුදවා ගැනීම සඳහා ඇතිවන අනුකම්පාවIII. මුදිතා - අන් අයගේ දියුණුව දැක සතුටට පත්වීමIV. උපේක්ඛා - මැදහත්බව		
<p>වක්කවත්ති සිහනාද සූත්‍රය :- දිළින්දන්ට ධනෝපායන මාර්ග නොමැති වීම නිසා සමාජ ප්‍රශ්න ඇතිවන ආකාරය පටිච්චසමුප්පාද න්‍යායට අනුව පෙන්වා දී ඇත</p> <p>මහා නිදාන සූත්‍රය :- තණ්හාව මුල්කොටගෙන සමාජයේ කලකෝලාහල ඇතිවන ආකාරය පටිච්චසමුප්පාද න්‍යායට අනුව පෙන්වා දී ඇත</p> <p>අග්ගිවච්චගොත්ත සූත්‍රය :- දර, ගිනි යන භෞතික වස්තූන් අතර ඇති භේද එල සම්බන්ධය පැහැදිලි කර තිබේ</p>			
<p>සිදුහත් බෝසතුන් මුහුණ දුන් අභියෝග</p> <ul style="list-style-type: none">✓ ශිල්ප හැදෑරීම✓ විවාහය✓ සතර පෙර නිමිති දැකීම✓ රාහුල කුමරුගේ උපත✓ නිබ්බූත පද ඇසීම✓ ගිහිගෙය හැර යාම✓ දුෂ්කර ක්‍රියා සමය	<p>බුදුරජාණන් වහන්සේ මුහුණ දුන් අභියෝග</p> <ul style="list-style-type: none">✓ දස මාර සේනාව පරාජය කිරීම✓ තණ්හා, රතී, රගා යන මාර දුවරුන්ට මුහුණ දීම✓ අනිමිස ලෝවන පූජාව✓ ලෝකයාට ධර්මය දේශනා කිරීම✓ තනතුරු ප්‍රදානය✓ වේරංජා පුරයේ වස් විසීම✓ ධර්මධර හා විනයධර භික්ෂූන් අතර කලහය	<p>පාසල් සිසුන්ගේ දියුණුවට බාධා කරන මාර බලවේග</p> <ul style="list-style-type: none">✓ කුසගින්න✓ අලසබව✓ දඩබ්බර ගතිය✓ ඊර්ෂ්‍යාව✓ පළිගැනීම✓ තරුණ මදය	<p>ධම්මපදය / බෞද්ධයාගේ අත්පොත</p> <ul style="list-style-type: none">✓ සූත්‍ර පිටකයේ බුද්දක නිකායට අයත් වේ✓ වග්ග 26කි✓ ශාථා 423කි✓ නිදාන කථා 299කි
<p>5</p>			

රාහුලෝ ජාතෝ බන්ධනං ජාතං : රාහුලෙක් උපන්නා බන්ධනයක් ඇතිවුනා		යථාභූතඤ්ඤාණ දස්සනය : ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකීම
භාවේති කුසල ධම්මේ ආසේවති වඩ්ඩේති ඒතායතානි භාවනා කුසල් දම් වැඩි දියුණු කරන මානසික අභ්‍යාසය භාවනාවයි	අනිච්චාවත සංඛාරා උප්පාද වයධම්මිනෝ : ඇතිවී නැතිවී යන බැවින් සංස්කාර ඒකාන්ත වශයෙන්ම අනිත්‍යය (පරිනිබ්බාන සූත්‍රය)	
චිත්තං සමේතිති සමථෝ : සිත සන්සුන් කරන්නේ සමථයයි	විසේසේන පස්සතිති විපස්සනා : විශේෂයෙන් දැකීම විපස්සනාවයි	
සමග්ගා හෝථ මා විචද්ධං : සමගි වන්න විවාද නොකරන්න	හේතුං පටිච්ච සම්භූතං - හේතු හගා නිරුප්පති : හේතු නිසා හටගත් දෑ හේතු නැති වනවිට නැති වී යයි	
සමවායෝ එව සාධු : සමගිය ම යහපති		
වේතනාහං භික්ඛවේ කම්මං වදාමි - මහණෙනි, මම වේතනාවම කර්මය යැයි කියමි වේතයිත්වා කම්මං කරෝති,කායේන වාචාය මනසා - සිතීන් සිතා,කයෙන් වචනයෙන් මනසින් කර්ම සිදුකරයි		
දුරංගමං ඒකචරං - දුරගමන් යන, තනිව හැසිරෙන අසරිරං ගුහාසයං - ශරීරයක් නැති, ගුහාවක වෙසෙන යේ චිත්තං සඤ්ඤමෙස්සන්ති - මේ සිත දමනය කරගන්නා තැනැත්තා මොක්බන්ති මාර බන්ධනා - මාරයාගේ බැම්මෙන් මිදෙයි	චිතයෝ නාම සාසනස්ස ආයු - චිතය,සසුනේ ආයුෂයයි	
	ආරෝග්‍යා පරමා ලාභා - නිරෝගීබව පරම ලාභයයි	
	යෝනියෝ මනසිකාරය - විමසාබලා කටයුතු කිරීම	
ඉමස්මිං සති ඉදං හෝති - මෙය ඇති කල්හි මෙය ඇතිවේ ඉමස්ස උප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති - මෙය උපන් කල මෙය උපදී ඉමස්මිං අසති ඉදං න හෝති - මෙය නැති කල්හි මෙය ඇති නොවේ ඉමස්ස නිරෝධා ඉදං නිරුප්පකාමි - මෙය නැති වීමෙන් මෙය නැති වේ	“අග්ගෝ හමස්මි ලෝකස්ස...” - උපත ලද මොහොතේ කල සිංහනාදය “අනේක ජාති සංසාරං...” - බුදු වූ පසු පැවසූ උදාන වාක්‍යය “හන්දදානි භික්ඛවේ - ආමන්තයාමි චෝ වයධම්මා සංඛාරා - අප්පමාදේන සම්පාදේථ” } අවසන් බුද්ධ චරිතය	
“උට්ඨානවතෝ සතිමතෝ...” ධම්මපද ගාථාවේ සඳහන් දියුණුවන පුද්ගලයකු තුළ තිබිය යුතු ගුණාංග 7 කි. 1. උට්ඨානවතෝ - උත්සාහවන්තබව 2. සතිමතෝ - සිහියෙන් යුක්ත වීම 3. සුවිකම්ම - කයෙන්,වචනයෙන් ,සිතෙන් නිවැරදි දේ කිරීම 4. නිසම්මකාරී - නුවණින් පිරික්සා බලා කටයුතු කිරීම 5. සඤ්ඤන - භික්ෂීම 6. ධම්මජීවී - දැහැමිව ජීවත්වීම 7. අප්පමත්ත - ප්‍රමාද නොවී ක්‍රියා කිරීම	මහණෙනි,කරුණාවෙන් ඔබ අමතමි.සියලු සංස්කාර නැසෙන සුළුය.නොපමාව දුකින් මිදීම පිණිස කුසල ධර්ම සම්පූර්ණ කරන්න පරචිත්ත විජානන ඥානය :අන් අයගේ සිත දැන ගැනීමේ නුවණ ආසවක්ඛය ඥානය : සියලු කෙලෙස් නැති කිරීමේ නුවණ	
දෝනපාක සූත්‍රය - ප්‍රමාණය දැන ආහාර ගන්නාගේ ආයුෂ වැඩෙන බව සඳහන් වේ (ප්‍රමාණය ඉක්මවා ආහාරගෙන අපහසුවෙන් සිටි කොසොල් රජුට බුදුරදුන් අවවාද කළ සේක)	ජීගච්ඡා පරමා රෝගා : කුසගින්න බලවත්ම රෝගයයි	
චූල්ලහත්ථි පදෝපම සූත්‍රය - ඇත් අඩි උපමාව: සමීප හේතු පමණක් සලකා බලා ත්‍රිවිධ රත්නය පිළිබඳ නිගමනවලට නොඵලඹිය යුතු බව සඳහන් වේ	වාසෙට්ඨ සූත්‍රය - වෙනත් සත්ත්ව වර්ගයා අතර ජීව විද්‍යාත්මක වෙනස්කම් ඇතත් මිනිස් වර්ගයා අතර එවැනි වෙනස්කම් නොමැති බව සඳහන් වේ	
සම්මා දිට්ඨිය : නිවැරදි දැක්ම සච්චවිභංග සූත්‍රය - සම්මා දිට්ඨිය යනු වතුරායී සත්‍යය පිළිබඳ ඥානයයි සම්මා දිට්ඨිය පස් ආකාර බව අටුවාවල සඳහන් වේ 1. කම්මස්සකතා ස.දි. - තමන් කරන ක්‍රියාවල විපාක ලැබෙන බව දැකීම 2. ධ්‍යාන ස.දි. - ලෞකික ධ්‍යාන උපදවාගත් පසු සිල් රැකීමේ ප්‍රතිලාභ නිවැරදිව දැන ගැනීම 3. විදර්ශනා ස.දි. - ත්‍රිලක්ෂණය දැකීම 4. මාර්ග ස.දි. - සිව්සස් අවබෝධ කරගන්නා දැක්ම 5. ඵල ස.දි. - සෝවාන් ආදී ඵල සිත්වල ඇතිවන දැක්ම 1,2,3 :- ලෞකික ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයට අයත් වේ 4,5 :- ලෝකෝත්තර පුද්ගලයන්ගේ සිත්වලට සීමා වේ	බුදු ගුණ රාශි 9කි අරහං - රහසින්වත් පව නොකළ නිසා සියලු කෙලෙස් දුරු කළ නිසා සියලු පූජාවන් ලැබීමට සුදුසු නිසා සුගත - ආර්ය මාර්ගය අනුගමනය කළ නිසා නිර්වානයට සැපත් වූ නිසා යහපත් වචන ඇති නිසා පුරිස ධම්ම සාරථී - නොහික්මුණු පිරිස් හික්මවා ගැනීමේ හැකියාව දහම් ගුණ 6කි සන්දිට්ඨික - තමා විසින්ම පිළිපැද මෙලොවදීම ප්‍රතිඵල දැක ගත හැකි බැවින් සංඝ රත්නයේ ගුණ 9කි සුපටිපන්න - සංඝ රත්නය මනාව පිළිවෙත් පුරන නිසා (තෙරුවනෙහි සුවිසි ගුණය යනු ; 9+6+9 =24)	

<p>අනුරාධපුර යුගය</p> <p>සිහලට්ඨ කථා(හෙළ අටුවා) - පැරණිම බෞද්ධ කෘති</p> <p>සිබවළඳ</p> <p>සිබවළඳවිනිස</p> <p>ධම්පියා අටුවා ගැටපදය</p> <p>*. සිගිරියේ පද්‍ය නිර්මාණ මේ යුගයට අයත්ය</p>	<p>පොළොන්නරු යුගය</p> <p>අමාවතූර (පූර්වසාධාරණ සාරථී ගුණය) - ගුරුචගෝථි පඬිතුමා</p> <p>ධර්මප්‍රදීපිකාව (පාලි බෝධිචංශය පදනම් වී ඇත) - ගුරුචගෝථි පඬිතුමා</p> <p>බ්‍රහ්මසරණ (නව අරහාදී බුදු ගුණ) - විද්‍යා චක්‍රවර්ති පඬිතුමා</p> <p>මුළුදෙව්දාවත (මබාදේව ජාතකය) } කාව්‍ය ග්‍රන්ථ</p> <p>සසදාවත (සස ජාතකය)</p>																					
<p>දඹදෙණිය යුගය</p> <p>පූජාවලිය(අරහං බුදු ගුණය) - බුද්ධ පුත්‍ර හිමි</p> <p>සද්ධර්මරත්නාවලිය - ධර්මසේන හිමි</p> <p>කවිසිල්මණ(කුස ජාතකය) - 2වන පරාක්‍රමබාහුරජු</p> <p>දහම් සරණ, සහ සරණ</p> <p>*. සිදත් සහරාව, පියුම්මල් නැමැති නිසංශ්චුව එළි සඳැස් ලකුණ</p>	<p>කුරුණෑගල යුගය</p> <p>පන්සිය පනස් ජාතකය (ජාතක කථා 547)</p> <p>සිංහල බෝධි චංශය (ජය ශ්‍රී මහා බෝධියේ ඉතිහාසය)</p> <p>ථූපචංශය (රුවන්වැලි සෑයේ විස්තරය) - විද්‍යා චක්‍රවර්ති පරාක්‍රම පණ්ඩිත</p>																					
<p>ගම්පොළ යුගය</p> <p>මයුර සංදේශය (5වන බුවනෙකබාහු රජ සමයේදී)</p> <p>තිසර සංදේශය</p> <p>නිකායසංග්‍රහය හෙවත් ශාසනාවතාරය - ද්විතීය ධර්මකීර්ති හිමි</p> <p>එළිඅත්තනගලුවංසය, සද්ධර්මාලංකාරය</p>	<p>කෝට්ටේ යුගය</p> <p>(සැළලිහිණි සංදේශය, පරෙවි සංදේශය, කාව්‍යශේඛරය, පඤ්චිකා ප්‍රදීපය, බුද්ධිප්පසාදිනිය) -තොටගමුවේ ශ්‍රී රාහුල හිමි</p> <p>ලෝවැඩ සහරාව, බුදුගුණාලංකාරය - විද්‍යාගම මෛත්‍රීය හිමි</p> <p>ගුත්තිල කාව්‍ය - වෑත්තුවේ හිමි</p> <p>කෝකිල සංදේශය, ගිරා සංදේශය, හංස සංදේශය, දහම් ගැට මාලාව, චූලබෝධි චංශය, පැරකුම්බා සිරිත</p>																					
<p>ස්ථූප : වර්ග 6 කි</p> <p>සංඝ්ඤාකාර -ථූපාරාමය, මහියංගන ස්ථූපය</p> <p>සටාකාර(කළයක හැඩය)- කතරගම කිරිවෙහෙර(පෙර පැවති හැඩය)</p> <p>බුබුලාකාර - රුවන්වැලිසෑය, අභයගිරිය</p> <p>ධාන්‍යාකාර - කැළණිය</p> <p>පද්මාකාර - දැදිගම කොටුවෙහෙර</p> <p>ආමලාකාර(තෙල්ලි ගෙඩියක හැඩය)</p> <p>ස්ථූපයක අංග:</p> <table border="0"> <tr> <td>1. තුන්මහල් ජේසාව</td> <td>4. දේවතා කොටුව</td> </tr> <tr> <td>2. ගර්භය</td> <td>5. කොත් කැරැල්ල</td> </tr> <tr> <td>3. හතරැස් කොටුව</td> <td>6. වූඩාමාණිකා</td> </tr> </table> <p>වේනියසර/වටදාගෙය : ස්තූප වටා ඉදිවූ ශාභය (මැදිරිගිරිය වටදාගෙය/පොළොන්නරුව ව...)</p> <p>වාහල්කඩ: ස්ථූපවල ගර්භයේ සිටි දෙසින් තනා ඇත (මිහින්තලේ කණ්ඩක වෛත්‍ය)</p> <p>බෝධිසර: බෝධිය වටා ඉදිවූ පියස්ස (කුරුණෑගල නිල්ලක්කම බෝධිසරය)</p> <p>සදකඩපහණ/අඩ්ඩවන්දපාසාණ - අනුරාධපුර බිසෝ මාලිගය</p> <p>*අනුරාධපුර යුගයට අයත් සදකඩපහණින් හව වක්‍රය නිරූපනය වේ (මහාවාසී සෙනරත් පරණවිතාන)</p> <p>කොරවක්ගල: පියගැටපෙල දෙපස පිහිටි අත්වැල</p>	1. තුන්මහල් ජේසාව	4. දේවතා කොටුව	2. ගර්භය	5. කොත් කැරැල්ල	3. හතරැස් කොටුව	6. වූඩාමාණිකා	<p>බුදු දහම ස්ථාපිත වූ පසු මෙරට ඉදිවූ ප්‍රථම ස්ථූපය : ථූපාරාමය - දකුණු අකු ධාතුන් වහන්සේ - දේවානම්පියතිස්ස රජු</p> <p>බුදු පිළිම වර්ග 3කි</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. හිටි පිළිම: අවුකන (ආබද්ධ) , මාළිගාවෙල (අනාබද්ධ) 2. හිඳි පිළිම : අනුරාධපුර සමාධි පි., තොලුවිල සමාධි පිළිමය 3. සැතපෙන / ඔත් පිළිම : පොළොන්නරුව ගල් විහාරය, තන්තිරිමලේ සැතපෙන පිළිමය <ul style="list-style-type: none"> • වංකමන-සක්මන් ඉරියව්ව - තිවංක ප්‍රතිමා ශාභය <p>මුද්‍රා : 6කි</p> <table border="0"> <tr> <td>ධ්‍යාන</td> <td>- භාවනානුයෝගී ඉරියව්ව (සමාධි පිළිමය)</td> </tr> <tr> <td>අභය</td> <td>- සසර බිය දුරු කිරීම(අවුකන/ගල් විහාර ප්‍රතිමා)</td> </tr> <tr> <td>චිත්තර්ක</td> <td>- ගැටලු විසඳීම</td> </tr> <tr> <td>ධර්ම චක්‍ර</td> <td>- ධර්මය පැහැදිලි කිරීම</td> </tr> <tr> <td>වරද</td> <td>- වරදානය</td> </tr> <tr> <td>භූමි ස්පර්ශ</td> <td>- මාර පරාජයේදී පොලොව සාක්ෂි දැරීම (හිඳි පිළිමවල පමණක් දක්නට ඇත)</td> </tr> </table> <table border="1"> <tr> <td data-bbox="692 1890 1038 2085"> ආසන : හිඳි පිළිමවල පාද පිහිටුවා ඇති ආකාරය වීරාසනය , හදාසනය පද්මාසනය </td> <td data-bbox="1038 1890 1505 2085"> පිළිම නෙළීමට පෙර වන්දනාමාන කර ඇති පූජනීය වස්තු : බෝධිය, වජ්‍රාසනය, ධර්ම චක්‍රය, සිරි පතුල, පද්මය, ස්ථූපය </td> </tr> </table>		ධ්‍යාන	- භාවනානුයෝගී ඉරියව්ව (සමාධි පිළිමය)	අභය	- සසර බිය දුරු කිරීම(අවුකන/ගල් විහාර ප්‍රතිමා)	චිත්තර්ක	- ගැටලු විසඳීම	ධර්ම චක්‍ර	- ධර්මය පැහැදිලි කිරීම	වරද	- වරදානය	භූමි ස්පර්ශ	- මාර පරාජයේදී පොලොව සාක්ෂි දැරීම (හිඳි පිළිමවල පමණක් දක්නට ඇත)	ආසන : හිඳි පිළිමවල පාද පිහිටුවා ඇති ආකාරය වීරාසනය , හදාසනය පද්මාසනය	පිළිම නෙළීමට පෙර වන්දනාමාන කර ඇති පූජනීය වස්තු : බෝධිය, වජ්‍රාසනය, ධර්ම චක්‍රය, සිරි පතුල, පද්මය, ස්ථූපය
1. තුන්මහල් ජේසාව	4. දේවතා කොටුව																					
2. ගර්භය	5. කොත් කැරැල්ල																					
3. හතරැස් කොටුව	6. වූඩාමාණිකා																					
ධ්‍යාන	- භාවනානුයෝගී ඉරියව්ව (සමාධි පිළිමය)																					
අභය	- සසර බිය දුරු කිරීම(අවුකන/ගල් විහාර ප්‍රතිමා)																					
චිත්තර්ක	- ගැටලු විසඳීම																					
ධර්ම චක්‍ර	- ධර්මය පැහැදිලි කිරීම																					
වරද	- වරදානය																					
භූමි ස්පර්ශ	- මාර පරාජයේදී පොලොව සාක්ෂි දැරීම (හිඳි පිළිමවල පමණක් දක්නට ඇත)																					
ආසන : හිඳි පිළිමවල පාද පිහිටුවා ඇති ආකාරය වීරාසනය , හදාසනය පද්මාසනය	පිළිම නෙළීමට පෙර වන්දනාමාන කර ඇති පූජනීය වස්තු : බෝධිය, වජ්‍රාසනය, ධර්ම චක්‍රය, සිරි පතුල, පද්මය, ස්ථූපය																					

<p>අනුරාධපුර යුගයේ චිත්‍ර - සිගිරිය, හිඳගල</p> <p>පොළොන්නරු යුගයේ චිත්‍ර - මහියංගන ස්ථූපයේ ධාතු ගර්භය දිඹුලාගලලෙන තිවංක පිළිම ගෙය(බුදුරදුන් දෙව්ලොව සිට සංකස්ස පුරයට වැඩම කිරීම,සස/වෙස්සන්තර/සාම ආදී ජාතක කථා)</p> <p>මහනුවර යුගයේ චිත්‍ර - දෙගල්දොරුව, මැදවල, දඹුල්ල, රිදී විහාරය, බඹරගල , කැළනිය චිත්‍ර ශිල්පීන් - දෙවරගම්පොල සිල්වත් තැන, හිරියාලෙ නයිදෙ, දේවේන්ද්‍ර මූලාවාරියා</p> <p>නුතන යුගයේ චිත්‍ර - රිචඩ් හෙන්රිකස් - ග්‍රැන්ඩ්පාස්හි ජයතිලකාරාමය,ජිනරාජවංශය ග්‍රන්ථයට ඇඳි සිතුවම් එම්.සාර්ලිස් - කොළඹ මාලිගාකන්ද විහාරය, අශෝකාරාමය, ඉසිපතනාරාමය, වේළුපිටිය, පොතුපිටිය පූජාරාමය සෝලියස් මෙන්දිස් - කැළනිය, මාවිල සුමනකුසුමාරාමය, රනස්ගල්ල විහාරය , මැදදෙපොල විහාරය ජෝජ් කීට් - බොරැල්ල ගෝතමී විහාරය ඇල්බට් ධර්මසිරි - වෙහෙරගොඩැල්ල විහාරය සෝමබන්දු විද්‍යාපති - බෙල්ලන්විල විහාරය</p>	<p>ප්‍රතිමාසර (ප්‍රතිමා සඳහා ඉදිවූ ගෘහය) : වර්ග 3 කි</p> <p>ගන්ධ කුටි - (තොලුවිල, පන්කුළිය,කිරිබත් වෙහෙර)</p> <p>පාසාද - (රත්න ප්‍රාසාදය,බිසෝ මාලිගා ගොඩනැගිල්ල)</p> <p>ගෙඩිගේ - (නාලන්දා ගෙඩිගේ , ලංකාතිලකය, තිවංක පිළිමගෙය)</p> <ul style="list-style-type: none"> වැම්පිට විහාර (මහනුවර යුගයේ දී ඉදිවූ පිළිම ගෙවල් විශේෂයකි)
<p>හික්ෂුන්ට කායික ව්‍යායාමයක් ලෙස සක්මන් මඬව අනුමත කළේ - ජීවක වෛද්‍යවරයාගේ ඉල්ලීම පරිදිය</p>	<p>හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල හිමි - කොළඹ මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙන ඇරඹීය</p> <p>රත්මලානේ ධර්මාලෝක හිමි - කැළණියේ පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පිරිවෙන ඇරඹීය</p> <p>රිස් ඩෙව්ඩ්ස් : එංගලන්තයේ පාලි ග්‍රන්ථ සමාගම පිහිටුවීය</p>
<p>බුදු රදුන්ගේ බාහිර පෞරුෂය කෙරෙහි පැහැදීම හේතුවෙන් පැවිදි වූයේ - වක්කලි හිමියන්</p>	<p>බිම්බිසාර රජු - වේළුපිටිය අනේපිඩු සිටුතුමා - ජේතවනාරාමය විශාඛා සිටු දේවිය - පූර්වාරාමය</p>
<p>වර්තයට සුදුසු කමටහන් ලබා රහත් බවට පත් වූ සැරියුන් හිමිගේ ගෝල නම වන්නේ - ස්වර්ණකාර හිමියන්</p>	<p>සෘතු තුන : ගිම්හාන, හේමන්ත, වස්සාන මාලිහා තුන : රමා, සුරමා, සුභ</p>
<p>තනතුරු ප්‍රදානය පිළිබඳ වෝදනා එල්ල කළේ : වන්න හිමි</p>	<p>සිදුහත් කුමරු විවාහ වූයේ : යශෝධරා දේවිය සමග(හද්දකඩවානා කුමරිය/බිම්බා දේවිය)</p>
<p>බුදුරදුන් විසින් මහා කරුණාවෙන් තම පිහිට ලැබිය යුත්තන් කවුරුන්දැයි සොයා බැලූයේ - පැසුළුයම් කිසි ආරම්භයේදීය</p>	<p>යශෝධරා දේවියගේ පියා : සුප්‍රබුද්ධ රජු</p>
<p>ස්වභාවික පරිසරය ආශ්‍රිතව වස් විසූ අවස්ථා</p> <p>1 වස් කාලය :බරණැස ඉසිපතනය (මුවන්ගේ අභය භූමියකි) 2,3,4වන වස් කාලයන් :වේළුපිටිය (උණ ගසින් සැදි ලේනුන්ගේ අභය භූමියකි) 10 වන වස් කාලය :පාරිලෙයා වනය</p> <p>ස්වභාවික පරිසරය ආශ්‍රිතව දම් දෙසූ අවස්ථා</p> <p>දම්සක් පැවතුම් සූත්‍රය : බරණැස ඉසිපතන මිගදාය සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රය : ජීවක අඹ උයන කසි භාරද්වාජ සූත්‍රය ; කෙත් යායකදී</p>	<p>නිබ්බූත පද කීවේ : කිසා ගෝතමීය</p>
<p>අවිධිමත් ලෙස ආහාර අනුභව කරන්නන් 5 දෙනෙකි.</p> <p>1.ආහාර හත්ථක - උදව් නැතිව නැගිටින්නට බැරි තරමට ආහාර ගන්නා තැනැත්තා</p> <p>2.අලංසාටක - ඇඳුම් ගැනවත් නොසලකා ආහාර ගන්නා තැනැත්තා</p> <p>3.තත්ථාවට්ටක - නැගිටීමට බැරිව එහිම පෙරලී සිටින්නා</p> <p>4.කාකමාසක - උගුරටම පිරෙනතුරු ආහාර ගන්නා...</p> <p>5.භුත්තවම්මක - අනුභව කළ ආහාර වමාරා නැවත ආහාරයට ගන්නා...</p>	<p>සිදුහත් කුමරුගේ ගුරුවරයා - සර්ව මිත්‍ර බමුණා</p> <p>සුද්ධෝදන රජුගේ ගුරුවරයා - අසිත හෙවත් කාලදේවල තවුසා (ධ්‍යාන ලාභියෙකි)</p> <p>සිදුහත් බෝසතාණන්ගේ ගුරුවරුන් -</p> <ul style="list-style-type: none"> හග්ගව තවුසා ආලාරකාලාම තවුසා - සජ්න සමාපත්ති ලාභියෙකි උද්දකරාමපුත්ත තවුසා - අෂ්ට සමාපත්ති ලාභියෙකි <p>අගසව් දෙනම:- සැරියුන් හිමි (උපතිස්ස) මුගලන් හිමි (කෝලිත)</p> <p>කොසොල් රජු විසින් හෙළි කළ ශ්‍රද්ධාවන්ත වඩුවන් දෙදෙනා වන්නේ : ඉසිදත්ත පුරාණ</p>

	ප්‍රථම සංගායනාව	දෙවන සංගායනාව	තෙවන සංගායනාව	සිව්වන සංගායනාව
බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන්	මාස 3කට පසු	වසර 100කට පසු	වසර 236කට පසු	ක්‍රි.පූ.1වන සියවස
ප්‍රධාන හේතුව	සුභද්‍ර භික්ෂුවගේ අභද්‍ර වචනය	වජ්ජිපුත්තක භික්ෂුන්ගේ දස අකූප වස්තුව	දුසිල් මහණුන් සසුන්ගත වීම	ත්‍රිපිටකාධාරී භික්ෂුන් හා ධර්මය විනාශවීමේ අවධානම
මූලිකත්වය	මහා කාශ්‍යප රහතන් වහන්සේ	සබ්බකාමී රහතන් වහන්සේ	මොග්ගලියුත්ත නිස්ස රහතන් වහන්සේ	-
දායකත්වය	අජාසත් රජු	කාලාශෝක රජු	ධර්මාශෝක රජු	ප්‍රාදේශීය නායකයකු
ස්ථානය	රජගහ නුවර, වේහාර පර්වතය පාමුල, සජ්තපර්ණි ගුහාව ඉදිරිපිට	විශාලා මහනුවර වාලුකාරාමය	පැළලුප් නුවර අශෝකාරාමය	මාතලේ අලුවිහාරය (ශ්‍රී ලංකාව)
ගත වූ කාලය	මාස 7	මාස 8	මාස 9	
සහභාගී වූ ප්‍රමාණය	500	700	1000	500
වෙනත් නම්	පංචසතිකා සංගීතිය	සත්තසතිකා සංගීතිය	සාහස්සිකා සංගීතිය	පුස්තකාරුඛ සංගීතිය
ප්‍රතිඵල	<ul style="list-style-type: none"> ✓ විසිරී පැවති ධර්මය ඒකරාශී කිරීම ✓ ධර්ම විනය කොටස් කර භාණක පරපුරට පැවරීම 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ දස අකූප වස්තුව ප්‍රතික්ෂේප කිරීම ✓ ශික්ෂාපද ලිහිල් නොකොට පවත්වාගෙන යාම ✓ අටළොස් නිකාය බිහිවීම 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ දුසිල් මහණුන් සසුනෙන් නෙරපීම ✓ දේශීය විදේශීය ධර්ම ප්‍රචාරය ✓ කථාවන්ටුප්පකරණය ඇතුළත් අභිධර්ම පිටකය සම්පූර්ණ කිරීම ✓ ත්‍රිපිටකය අංග සම්පූර්ණ වීම 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ත්‍රිපිටකය ග්‍රන්ථාරුඪ කිරීම

කණිෂ්ක ධර්ම සංගායනාව (සර්වාස්තිවාදී සංගායනාව)

- ✓ භාරතයේ පැවති 4 වන සංගායනාවයි (ථේරවාද ධර්ම සංගායනාවක් නොවේ)
- ✓ දායකත්වය - කණිෂ්ක රජු
- ✓ සංගායනාවට හේතු -
 - *. නිකාය වශයෙන් බෙදුණු සංඝ සමාජය විවිධාකාරයෙන් ධර්මය විවරණය කිරීම
 - *. සර්වාස්තිවාදී ධර්මයට අනුව අටුවා සම්පාදනයේ අවශ්‍යතාව
- ✓ ප්‍රතිඵල -
 - විභාෂා නම් සර්වාස්තිවාදී ධර්මයට අනුව අටුවා සම්පාදනය අටුවා ග්‍රන්ථ තඹ පත්වල ලියා ස්තූපයක තැන්පත් කිරීම
 - පාලියෙන් පැවති ත්‍රිපිටක ධර්මය සංස්කෘත භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීම
 - මහායාන සම්ප්‍රදාය ආරම්භ වීම
 - මධ්‍යම ආසියාවේ මහායාන ධර්මය ප්‍රචාරය කිරීම

ථේරවාද බෞද්ධ සම්ප්‍රදායට අයත් 5 වන හා 6 වන සංගායනා මියත්මාරයේ(බුරුමය) පැවැත්වුණි

මහින්දාගමනය - මිහිදු හිමියන් ලක්දිවට වැඩම කිරීම
(බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් වසර 236කට පසුව දේවානම්පියතිස්ස රජුගේ 1 වන රාජ්‍ය වර්ෂය ධර්මාශෝක රජුගේ 18 වන රාජ්‍ය වර්ෂය)

දුමින්දාගමනය - දඹදිව ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේගේ දක්ෂිණ ශාඛාව සමග සංඝමිත්තා තෙරණිය මෙරටට වැඩම කිරීම

මහින්දාගමනයට පෙර ලක්දිව පැවති ඇදහිලි හා විශ්වාස	මහින්දාගමනයෙන් පසුව ...
✓ වෘක්ෂ වන්දනාව	→ බෝධි වන්දනාව
✓ ගිනි දෙවියන් පිදීම	→ බුදුරදුන් පිදීම / දෙවියන්ට පින්දීම
✓ මළවුන් ඇදහීම	→ මළවුන්ට පින් අනුමෝදන් කිරීම
✓ ගල්පර්වත ඇදහීම	→ චෛත්‍ය හා බුදු පිළිමවලට වන්දනා කිරීම

බුදු දහමත් සමග අප ලත් දායාද

- ✓ අරිට්ඨ කුමරු පැවිදි වීමෙන් භික්ෂු සමාජය ආරම්භ වීම
- ✓ ලක්දිව පුරා වෙහෙර විහාර ඉදිවීම
- ✓ මහා විහාරය කේන්ද්‍ර කොටගෙන ජාතික අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලිය ආරම්භ වීම (මහා විහාරයට අයත්ව තිබූ ගොඩනැගිලි - තංගුත්ත පිරිවෙන, කාලපාසාද පිරිවෙන)
- ✓ භාරතීය බ්‍රාහ්මී අක්ෂර පදනම්ව සිංහල අක්ෂර මාලාව සකස් කිරීම
- ✓ ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ රෝපණය කිරීම
- ✓ අනුලා බිසව පැවිදි වීමෙන් භික්ෂුණි සමාජය ආරම්භ වීම
- ✓ බුද්ධ ප්‍රතිමා, සුවිසල් සැයවල් ඉදිවීම
- ✓ විහාරාරම ආශ්‍රිතව චිත්‍ර, මූර්ති, කැටයම් ආදී කලාකෘති බිහිවීම
- ✓ බෞද්ධ මූලාශ්‍ර පදනම් වූ සාහිත්‍ය කෘති බිහිවීම
- ✓ විධිමත් වන්දනාමාන හා පුද සිරිත් පද්ධතියක් බිහිවීම
- ✓ බෞද්ධ ඉගැන්වීම් අනුව දැහැමි රාජ්‍ය පාලන ක්‍රමයක් ඇතිවීම
- ✓ උසස් සාරධර්ම වලින් යුත් සමාජයක් බිහිවීම

දුටුගැමුණු රජතුමා

- මව : විහාරමහා දේවිය
- පියා : කාවන්තිස්ස රජු (රුහුණේ පාලකයා)
- සොහොයුරා : සද්ධාතිස්ස රජු
- විදේශ බලවේගයන්ගෙන් රට බේරාගැනීමේ අපේක්ෂාවට පියාගේ වූ අකමැත්ත නිසා පියාගෙන් ඇත්ව කොත්මලේ ප්‍රදේශයේ ජීවත් විය(එවකට අනුරාධපුරය අගනුවර කොටගෙන එළාර රජු රට පාලනය කළ අතර ඊට පෙර සේන, ගුත්තික යන දකුණු ඉන්දීය ආක්‍රමණිකයන් ...)
- පියාගේ අභාවයෙන් පසු, විජිතපුර සටනින් එළාර රජු පරදා රට එක්සේසත් කළේය
- රුවන්වැලි සෑය, මිරිසවැටිය, ලෝවාමහපාය ඉදිකළේය
- දේවානම්පියතිස්ස රජු ඇරඹූ මහාවිහාරය අංග සම්පූර්ණ බෞද්ධ මධ්‍යස්ථානයක් කළේය
- ඊට අමතරව විහාර 68ක් ඉදිකළ බව සඳහන් වේ
- වසර 24ක් රජකම් කළ අතර වෙසක් උත්සව 24ක් පවත්වා ඇත
- ආරෝග්‍යශාලා පිහිටුවන ලදී
- සෑම ගමකම ධර්ම දේශනා පැවැත්වීමට කටයුතු කළේය
- තමා කළ යහපත් ක්‍රියා පිත් පොතක සටහන් කළේය
- “මාගේ මේ වෑයම බුදුසසුනේ විරස්ථිතිය පිණිස මිස රජ සැප පිණිස නොවන්නේය” - රජුගේ අභිත සටන් පාඨයයි

වැලිවිට අසරණ සරණ සිරි සරණංකර සංඝරාජ මාහිමි

- මහනුවර යුගයේදී (ක්‍රි.ව.1480-1815) පිරිහී ගිය ශාසනය නගා සිටුවීමට පුරෝගාමී විය
- උපත : 1698 ජූනි 18 උඩරට තුම්පනේ වැලිවිට ප්‍රදේශයේදී කුලතුංග බණ්ඩාර නමින්...
- අවු.16දී මහනුවර සූරියගොඩ විහාරයේදී වැලිවිට සරණංකර නමින් පැවිදි විය
- උඩරට රාජධානිය නායක්කර් වංශික අබෞද්ධ රජවරුන්ගේ පාලනයට යටත්ව සංස්කෘතික පරිහානියකට ලක්ව තිබූ එකල පොත්පත්, ගුරුවරුන් සොයාගැනීම දුෂ්කර විය
- සිංහල, පාලි, සංස්කෘත, බුද්ධ ධර්මය, කාව්‍ය ශාස්ත්‍රය වැනි විෂයන් ස්වෝත්සාහයෙන් උගත්තේය
- පිරිහෙමින් පැවති ශාසනය නගාසිටුවීමට “සිල්වත් සමාගම” පිහිටුවීය
- උපසම්පදා භික්ෂූන් මෙරට නොසිටි නිසා කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජුගේ උදව්වෙන් සියම්(තායිලන්තයෙන්) රටින් උපාලි තෙරුන් ඇතුළු උපසම්පදා භික්ෂූන් 20ක් වඩමවා 1753 දී උපසම්පදාව ලබා මෙරට ශාසනික පුනරුදයක් ඇති කළහ
- කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජු විසින් සහරජ පදවිය පිරිනමන ලදී
- තල්පතක “උඩගු නොව මහණ” ලෙස ලියා ආරාමයේ පිවිසුම් දොරටුවේ අලවා තැබූහ

වෙනත් ශාසනික සේවා

- උඩුනුවර නියමකන්දේ පිරිවෙනක් පිහිටුවීය
- අනුරාධපුර, පොළොන්නරුව, දඹුල්ල ආදී ස්ථානවල බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම
- මහනුවර දේවාල පෙරහැරට, දළදාචූන්සේට උපහාර පිණිස “මාලිගාවේ මහ පෙරහැර” එක් කිරීමට ක්‍රියා කිරීම
- ධර්ම ග්‍රන්ථ රචනා කිරීම
 - *.මුණිගුණලංකාරය
 - *.සතර බණුවර සන්නය
 - *.රතනත්‍රය ප්‍රණාම ගාථා සන්නය
 - *.සාරාර්ථ සංග්‍රහය

- ආදර්ශ : -
 - නිරහංකාර බව
 - අල්පේච්ඡ ජීවිතය
 - අධිෂ්ඨානය
 - දුෂ්කරතා මැද අධ්‍යාපනය ලැබීම
- අවු.80 දී (1778 ඇසළ පෝ දින) අපවත් වූහ

අනුගාරික ධර්මපාලතුමා

- උපත : 1864 සැප්තැම්බර් 17
- නම : දොන් ඩේවිඩ් හේවා විහාරණ
- මව : මල්ලිකා ගුණවර්ධන මැතිනිය , පියා : දොන් කරෝලිස් හේවා විහාරණ මහතා
- අධ්‍යාපනය ලැබුවේ ක්‍රිස්තියානි පාසල්වලය
- පන්සල ඇසුරු කිරීමෙන් ජීවිතය වෙනස් විය
- 1873 පානදුරාවාදය ලොව පුරා ප්‍රසිද්ධ වූ අතර එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මෙරටට පැමිණි හෙන්රි ස්ටීල් ඕල්කට්තුමා “පරම විඥානාර්ථ” සමාගම පිහිටුවා “සරසවි සඳරැස්” පුවත්පතද ඇරඹීය
- ඕල්කට්තුමාගේ දේශන අසා ඔහු සමග වැඩ කිරීමට තීරණය කළ ඩේවිඩ් තරුණයා රට වටා ගොස් ඕල්කට්තුමාගේ දේශන සිංහලට පරිවර්තනය කළේය. තම විදේශීය නමද වෙනස් කළේය
- ගවමස්කෑමට, සූරා පානයට එරෙහිව දේශන පැවැත්වීය
- ඕල්කට්තුමා සමග එක්ව ඉරිදා පාසල් 50කට අධික සංඛ්‍යාවක් ඇරඹීය
- මහත්තා නැමැත්තාගෙන් බුද්ධගයාව බේරාගන්නා ලදී. (සිංහලයෙහි නැගිටි - බුද්ධගයාව බේරාගනිවි)
- එංගලන්තයේ ලන්ඩන් බෞද්ධ මධ්‍යස්ථානය, කල්කටාවේ ධර්මරාජික මහා විහාරය, බරණැස් මූලගන්ධකූටි විහාරය ආදිය ඉදිකළේය
- 1931 දී (57වන වියේදී) ගිහියෙකු ලෙස අවසන් දේශනය විද්‍යාදය පිරිවෙනේදී සිදුකළේය
- සිරි දේවමිත්ත ධර්මපාල නමින් පැවිදි වී 1933 ජනවාරි 16 දින උපසම්පදාව ලබා ගත්තේය
- “සම්බුදු සසුන බේරා ගැනීමට තවත් 25 වතාවක් දඹදිව ඉපදේවා” යන පැතුම සහිතව 1933 අප්‍රේල් 29 වන දින අපවත් වූහ

රේරුකානේ වන්දනීය මහනාහිමි

- උපත : 1897 ජූලි 19 දී කළුතර දිස්ත්‍රික්කයේ බණ්ඩාරගම ආසන්නයේ රේරුකාන ගමේදී
- නම : රුබල් ගුණවර්ධන
- මව : මුණසිංහගේ පොඩි තෝනා මාතාව
- පියා : පවුලිස් ගුණවර්ධන මහතා
- බුරුම ජාතික විනයාලංකාර හිමියන් යටතේ 1906.01.27 දින පැවිදි විය
- 1908 දී බුරුමයට වැඩම කොට බුරුම භාෂාව, සූත්‍ර, විනය, අභිධර්මය ප්‍රගුණ කළහ
- 1917 බුරුමයේ ධම්මිකාරාම සීමාවේදී උපසම්පදාව ලබා ගත්හ
- පසුව මෙරටට වැඩම කොට දෙමටගොඩ මහා විශුද්ධාරාම පන්සලේ වැඩ විසීය
 - *.පොහොය දිනය
 - *.බෞද්ධයාගේ අත්පොත
 - *.අභිධර්ම මාර්ගය
 - *.ධර්ම චිතිශ්වය
 - *.පාරමිතා ප්‍රකරණය
- මුදල් පරමාර්ථයකින් තොරව ග්‍රන්ථ රචනා කළ අතර ඕනෑම අයෙකුට ඒවා උපුටා ගැනීමට තහනමක් නැති බව සඳහන් කර ඇත
- උපාධි සහ ගෞරව නාම
 - ✓ ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම - සම්මාන පණ්ඩිත උපාධිය
 - ✓ විද්‍යාලංකාර විශ්වවිද්‍යාලය - අභිධර්මය පිළිබඳ මහාවාදී පදවිය සහ සාහිත්‍ය චක්‍රවර්ති උපාධිය
 - ✓ අනුරාධපුර බුද්ධ ශ්‍රාවක විශ්වවිද්‍යාලය - ප්‍රච්චිත විශාරද සම්මාන උපාධිය
 - ✓ ශ්‍රී ලංකා ශ්වෙතීන් නිකායේ මහනයක පදවිය (1976)
 - ✓ අමරපුර සංඝ සභාව - අමරපුර මහා මහෝපාධ්‍යාය ශාසන සෝහන ගෞරව නාමය
- 1997 ජූලි 4 දින අපවත් වූ අතර උන්වහන්සේගේ ඉල්ලීම අනුව සරලව අවසන් කටයුතු කරන ලදී